

VIDA BARBARA

Az írás kifürkészése

Párhuzamok Talamon Alfonz és Gazdag József novellái között

„Talamon Alfonzot mindig rokonléleknek éreztem. [...] Van egy [...] kötetem [...], Kilátás az ezüstfenyőkre címmel. Ebben van egy elbeszélés, amelynek címe: Az árnyak kifürkészése.

Ezt az elbeszélést Talamon Alfonzról írtam. [...] Arról szól, hogy Talamon Alfonz nem halt meg.”

Gazdag József

1 NÉMETH Zoltán,
Talamon Alfonz,
Kalligram, Pozsony,
2001, 66.

2 DEÁK Katalin, A
„kafkai” Talamon
Alfonz szövegvilá-
gában, Új Forrás,
2004/7. =
<http://epa.oszk.hu/0000/00016/00097/040709.htm>

3 KESERŰ József,
„Mostanában rejtek-
helyemből gyakran
gondolok embertár-
saimra”, Szörös Kő,
2001/Nyár, 46.

Talamon Alfonz pályakezdése

Talamon Alfonz prózája szinte üstökösként ragyogott fel a csehszlovákiai magyar irodalom egén. Megilletődve (fiatal kora miatt), de tárt karokkal fogadják már gimnazista korában az irodalmi lapok. Az Irodalmi Szemlében tűnik fel *A rovarok pusztulása* c. írásával, 1984 márciusában. Ugyanebben a hónapban az Iródia közli tőle *Az ajtó* című prózáját.¹ Már ekkor meghökkentő csiszolt stílusa, szövegeinek belső kohéziója és szövevényessége. A talamoni hosszúmondat az író pályafutásának kezdetekor még nincs jelen. Nem kell azonban sokáig várni, az író új stílust alakít ki, melynek lételeme lesz a jellegzetes hosszúmondat, mellyel szövegeinek összetettségét, mélységét, karaktereinek zavart lelki állapotát és a nyugtalanságot fejezi ki, illetve fokozza. Szövegeinek olvasása összpontosítást, éberséget igényel, különben az ember könnyen elveszhet a részletek gazdagságában. Sokan vonják párhuzamba Talamon textusait Kafkáéval, Márquezéval, hozzájuk hasonlóan ugyanis írásainak központi témája az identitás kérdésköre.

Deák Katalin tanulmányában Kafka és Talamon szövegeinek hasonló megoldásait, intertextuális párbeszédét kutatja.² Az alábbi négy művel foglalkozik: *Az ajtó*, *Az éjszaka árkádsorai*, *Gályák Imbrium tengerén*, *A hajnalok iszonya*. Már e négy szöveg között is realizálódik egyfajta összetartó erő, ami B. B. személyében ölt testet, aki hol szereplőként, hol egy könyv borítóján megjelenő monogramként tűnik fel a történetben.

Ahogy Keserű József írja, *A rovarok pusztulásában* feltűnő a latin-amerikai mágikus realizmusra jellemző elemek sora, „a természet pusztító erejét demonstráló áradás, a tematikailag és hangulatilag egyaránt érzékített végzetszerűség”.³

Mi azonban egy egészen más út felől közelítjük meg az író szövegeit. Munkánk feladatául jelöljük meg, hogy két író, Talamon

Alfonz és Gazdag József szövegeinek hasonlóságára hívjuk fel a figyelmet.

A továbbiakban három fejezetre osztjuk munkánkat. Az elsőben A Talamon rövidprózáiról⁴ írt értelmezések, kritikák, reflexiók áttekintésének segítségével alkotunk meg egy komplex jellegű szerzői portrét. Később megismételjük ezt Gazdag József *Kilátás az ezüstoffenyőre* c. novelláskötete kapcsán is. Végül egy komparatív összesítésen belül vizsgáljuk a már addig elemzett szövegek közti párhuzamokat, intertextuális, tematikus és dialogikus szövegkapcsolatokat.

Talamon Alfonz fiktív világainak szegmensei

Németh Zoltán Talamonról írt monográfiájában valóságos jelzőáradattal jellemzi az író prózáját.⁵ Ezek közül kiemelkedik a látomásos, emfaticus, szorongással teli, okkult elemekkel átszótt, végtelennek tetsző hosszúmondatokkal operáló, nonkonform, labirintusszerű, ópiumos, illuminált, füledt, erotikus, posztmodern minősítés.

Ha szövegeinek főszereplőit szeretnénk jellemezni, úgy azokra főként a kommunikáció-képtelenség, a perverz víziókra, látomásokra való hajlam, a tudathasadás illik a legjobban, ezen kívül a magány, gyávaság, cselekvésképtelenség jellemzi őket. A mellékszereplők a főszereplő képzetében élő szellemek, lidércek, akik kísértik a főszereplőt, aki ezáltal nem érzi magát egyedül – „tulajdonképpen nem is szereplők, csak a fantázia tárgyai”.⁶

Németh kitér a szövegek helyszíneinek jellemzésére is, ezek legtöbbször „zárt terek, félhomályos termek, szobák, az ágy, a tudat, ahonnet az álom terei vonulnak elő”.⁷ Fontos szerep jut még az éjszakának és hajnalnak mint napszaknak.

Keserű József a külvilággal való kapcsolatteremtés képtelenségére, az elidegenítésre, rettegésre, nyugtalanságra, valamint a lelki fóbiából fakadó zavartságra hívja fel figyelmünket Talamon szövegeivel kapcsolatban. Továbbá hangsúlyt fektet a szövegeken gyakorta végigvonuló csendre, s a csendet megtörni kísérő momentumokra, cselekvésekre.⁸ A csend legtöbbször a szereplő kommunikációképtelenségéből fakad, s ennek okán a felgyülemelő hallgatás üvöltést szül. Ezt megfigyelhetjük az *Éjszaka árkádsoraiban*, mikor B. B. tehetetlenségében kétszer is felüvölt.

Szintén Keserű József tollából származnak a következő gondolatok: „A posztthumusz kötetet leszámítva Talamon szinte minden szövege összefüggésbe hozható a rémtörténet kategóriájával. A narrátort vagy a központi szereplőt képzelődései szorongásos lelkiállapotba juttatják. [...] A szorongásos tudatállapot felidézése egyfajta halálkultusz kialakulásához vezet.”⁹

H. Nagy Péter Talamon Alfonzot „a kortárs magyar próza egyik legösszetettebb jelenségeként” jellemzi, műveit „a szintaxis (mondatbonyolítás) attraktív kimunkálása, a többszólamú, metaforikus elbeszélés hagyományának újraértelmezése, a prózai emlékezettech-

4 Talamon rövidprózái alatt értjük *A képzelet szertartásai*, *Az álomkereskedő utazásai* című novellásköteteit, illetve a kötetben nem, csak folyóiratokban megjelent írásait. Munkánk Talamon *Samuel Borkopf: Barátaimnak, egy Trianon előtti kocsmából* c. novellafűzér/regényére nem tér ki a könyv műfajának meghatározásbeli problematikája okán.

5 NÉMETH Zoltán, *I. m.*, 158.

6 *Uo.*

7 *Uo.*

8 KESERŰ József, *Hagyomány és nyelviség*, Kalligram, 2000/3., 39–44.

9 *Uo.*, 43.

10 H. NAGY Péter, *Az irónia beszéde*, Alföld, 1998/8., 110.

11 HIZSNYAI Zoltán, *Talamon Alfonz barlanguniverzuma*, Kalligram, 1997/10. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/Talamon-Alfonz-barlanguni-verzuma>

12 Uo.

13 Uo.

14 NÉMETH Zoltán, „a toll alá temetkezve”, Kalligram, 1997/10. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/a-toll-ala-temetkezve>

15 HIZSNYAI, *I. m.*

nika továbbgondolása és a retorikai alakzatok szabad játéka”¹⁰ miatt tartja produktívnak.

Hizsnyai Zoltán a kérdés, dialógus hiányára fókuszál esszéjében,¹¹ ennek legfőbb okát a drámai szituációk, a szereplők hiányában látja. Szerinte Talamon alakjai szellemek, árnyalakok, ezzel magyarázható a kapcsolatteremtés képtelensége. Nincs linearitás, csak „kozmosz időkáosz”, s ebben az időkáoszban kérdező és kérdés kikerülnek egymást. Keserűhöz hasonlóan Hizsnyai is rámutat a szövegek horrorisztikus elemeire: „sötét szobák során át haladunk tapogatva, derengést sejtve, minden négyzetcentiméternyi falfelületnek, minden parányi nesznek, halovány megérzésnek rendkívüli jelentőséget tulajdonítva – a szórszálhasogató leírás szinte már térképészeti precizitást sejtet”¹² –, ugyanakkor a nagy részletkavalkádban olykor rá kell döb-bennünk, hogy a szöveg csak folyik, folyik a maga útján, s nem visz előrébb. „Nincs semmi, csak a rettenetes úr – de az irtózatosan.”¹³

A narrátor szerepe fontos jelentéssel bír Talamonnál, legyen az heterodiegetikus vagy homodiegetikus. Mivel az írásokra a monologikus beszéd jellemző, ezáltal a szöveg „önmagába húzódik, enigmatizálódik, elhatárolódik az exteritoriális beszédmódoktól. Ennek következménye aztán a totális dialógushiány”.¹⁴

A szerző életpályája mint referenciális tér (kitérő)

Szó esett már Talamon szövegeiről, azonban minden írás mögött van egy író is, aki bár minket elsődlegesen tudományos szempontból érdekel, sokak számára azonban többet jelentett néhány kiváló próza szerzőjénél. 1997 októberében a Kalligram című irodalmi lap Talamon Alfonz emlékének egy teljes számmal tisztelgett. Ebben az emlékszámban jelent meg Hizsnyai Zoltán megható írása,¹⁵ melyben méltó búcsút vett az írótól. Ennek az esszének az olvasása arra készítetett, hogy néhány idézet segítségével közelebb hozzuk az olvasóhoz az író, ezáltal meglátva benne az embert.

„1996. február 8-án délután szeles, hideg időben érkeztem Galántára. A vasútállomásra jókora halom folyóirattal felmálházva a város másik végén álló Esterházy-kastély felé vettem az irányt, ahol a Hamvas Béla Klub Kalligram-estjének vendégeként folyóiratunkról folytattam beszélgetést. A helyszínen értesültem róla, hogy a beharangozott beszélgetőtárs megbetegedése miatt Talamon Alfonz lesz a kérdező.” Ezekkel a sorokkal kezdi a visszaemlékezést Hizsnyai, az időjárás által megalapozva a fagytól csendes hangulatot. A bevezető után szakmai kitérőt tesz, taglalja a szövegek monológ jellegét, a kérdéshiányt, s erről eszébe jut az akkor esti beszélgetés, tele kérdésekkel, s ismét személyes gondolatokkal folytatja: „De Fonzi azon a februári estén a helyettes kérdező szerepébe kényszerülve mégiscsak kérdezett. A beugrásból, mint később megtudtuk, még azon az éjjelen halálugrás lett. Az autó, ami a házuk előtt elgázolta, nem a tudat bugyraiból bukkant elő. Nagyon is valóságosan termett ott, s a legalkalmatlanabb pillanatban. És ennek a szaltó mortálnak az íve a

földi purgatórium – a kóma – hét hónapig tartó spiráljának közbeiktatásával zárult le egy évvel ezelőtt.”

Szó esik a megismerkedésről, Talamon ekkor még középiskolás. Később magyart, történelmet hallgat az egyetemen, aztán sorkatona – hadipostás. „Leszerelése után, a 90-es években, nagyobb részét már szabadfoglalkozású író, egy ideig azonban a Szabad Újság sportújságírója Pozsonyban.” Írja, hogy ezekben a hónapokban többször is előfordult, hogy miután Talamon lekéste az utolsó vonatot, náluk éjszakázott. „Akkori »megalvásainak« emlékét a Borkopf-elbeszélésfüzér egyik darabjában meg is örökíti.”

Említést tesz a kórházi látogatásról, ez volt az utolsó találkozás – „plafonra szegezett, üveges szemének feltételezett látóterébe emeltem a Madách-díj díszes oklevelét, amelyet önhatalmúlag még '95 nyarán, később valóban díjnyertes elbeszélés-kötetének szerkesztésekor neki ítélttem. [...] Csalódottan és döbbenően fogtam a kezét; dialógusra készültem, de be kellett érnem halovány kézszorításokkal.”

Hizsniai Zoltán költői megfogalmazású végszava egyben a mi végszavunk is ebben a kis kitérőben: „Talamon koromfeketével alapoz, sok-sok sötétbe ágyazva emeli ki ezt a ragyogást. Olyan ez, mint az éjjeli égbolt: napok milliárdjai tobzódva, egymást túlharsogva ragyognak, egyszerre robban szemünkbe az északi félteke minden csillagának fénye. Hogy ennyi fény lehessen egyszerre együtt, az, sajnos, ennyi sötétséggel jár. Ilyen az összkép. Ez a természete.” Talamon életmitosza és halálának tragédiája jelentős mértékben befolyásolta a róla szóló, illetve szövegeivel kapcsolatos recepciót is, s gyakran beépült a fikció világába is, ezért nem mellőzhető.

Ég és föld, installáció, 2011, Aggteleki Nemzeti Park, Magyarország

16 TALAMON Alfonz
művei, szerk.
NÉMETH Zoltán,
Pozsony, Kalligram,
2001, 30.

17 NÉMETH Zoltán,
Talamon Alfonz, 80.

18 KESERŰ József,
„Mostanában...”,
48.

19 H. NAGY Péter,
Az álomvadász,
Kalligram, 1997/10.
= <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/Az-alomvadasz>

A képzelet szertartásai

Talamon első novelláskötete 1988-ban jelent meg a Madách Könyvkiadónál, Pozsonyban. A kötet összesen hat novellát tartalmaz: *Az utolsó író memoárja; Bocsátó; Az éjszaka árkádsorai; A nap, amelyen ledőlt az első kiszáradt eperfa; A pikádorok ivadéka; A képzelet szertartásai*. Szembetűnő, hogy a hat szövegből öt névelővel ellátott címet kapott. A határozott névelő használata a későbbiekben szintén megfigyelhető, hiszen *Az álomkereskedő utazásai* c. novelláskötet szövegei kivétel nélkül névelősek. Arra kell tehát következtetnünk, hogy Talamon szándékos céllal használta a határozott névelőket, mintegy nyomatékat adva a szövegeknek. Figyeljük csak meg, ha a címeket megfosztjuk névelőiktől, esetleg a határozott névelőt határozatlanul helyettesítjük, egy könnyedebb, általánosabb címmel találjuk szembe magunkat. Azáltal, hogy konkrétan, határozottan rámutatunk a szöveg tárgyára, körülötte eltűnik minden, s csak a tárgyat látjuk, egyedül. Talamon figurái márpedig magányos alakok. Miért ne lehetne, hogy a szerző már a címmel utalni akart az elhagyatottságra?

A következőkben a kötet azon novelláiról lesz szó, amelyekkel a későbbiekben Gazdag József szövegeinek kapcsán párhuzamot vonhatunk.

Bocsátó

A *Bocsátó* című, egy gondolatmenetet kifejtő, központosítás nélküli próza első olvasásra gyönyörű jelzős szerkezeteivel tűnik ki. Ámde egyetlen olvasás a megértés és interpretálás szempontjából nem elég. Másodszori nekifutásra sem tudjuk a szöveget mondataira bontani, néhol ugyanis a gondolat torzóban marad és másutt folytatódik: „mondd miért van az hogy a halottak vigyázzák a testünk leláncolják lelkünk a kegyelet pompáival a homályban egyre tágul az akvárium moszatos és algás vizén nézzük egymást túl a tudás azon pontján hogy pontosan felismerjük még azt a pillanatot látjuk-e amelyet örökkévaló jelennek képzelünk áltatva magunkat hogy megállt az idő minden órából kitepve a rugót meg a finoman megmunkált fogaske-rekeket mozdulatlaná dermesztve a mutatókat két számjegy között az óra számlapján”.¹⁶ Németh emiatt „megszakítatlan és megszakíthatatlan szövegfolyamként”¹⁷ jellemzi az írást. Szerinte az interpunkciók hiánya olyannyira feszítik a próza műfaji kereteit, hogy az eredmény szabad vershez, esetleg prózavershez hasonló textust eredményez.

Keserű szerint a *Bocsátó*t a „szabad képzettársításon alapuló képi tobzódás jellemzi”¹⁸, H. Nagy Péter pedig „tagolatlan beszéd-imitáció”-ként¹⁹ utal rá. Az interpunkciók hiánya, valamint a jelzők tömkelege lírai ruházatot kölcsönöz. Nehéz eldönteni, hogy az írást prózaként vagy inkább prózaversként kéne számon tartani. A középpontban egy erős érzelmi szál van, mégpedig a főszereplő hiányérzete valaki iránt. Ez az érzés végigkísér bennünket, ahogy a főszereplőt is az egész textuson.

Az éjszaka árkádsorai

A kötet legösszetettebb, legszövevényesebb, s a szakirodalom által legtöbbet értelmezett írása *Az éjszaka árkádsorai* c. novella. A szöveg több ponton is egyezést mutat Franz Kafka által kedvelt elemekkel, úgymint névtelenség/monogram használata, kastély vagy az átváltozás rovarrá.

Keserű felhívja figyelmünket, hogy a szöveg során többféle beszédhelyzet, illetve nézőpont érvényesül, ami még jobban emeli a szöveg összetettségét. A beszédhelyzet múlt és jelen idő között váltakozik, mindig harmadik személyű. A nézőpont külső – ilyenkor a narrátor nézőpontja érvényesül – illetve belső – ennek esetén a szereplő szempontjából látjuk az eseményeket.²⁰

Németh szintén fontos szerepet tulajdonít a narrátornak, kicsit másképp megközelítve azt: „Talamon írásainak belső feszültségét talán abban is kereshetjük, hogy amíg a narrátor a hangsúlyozott személyesség hangján szólal meg, hogy a történetet csak olyan tudatállapotok egymásutánjaként tudjuk elképzelni, amelyekben az azt felépítő történet szemcsék rejtőznek, elkerülve a kaleidoszkópszerűséget, addig a műben felmutatott szereplőktől, sőt magától a narrátortól is megtagadtatik az önazonossághoz való jog.”²¹ Majd „tökéletesen desperatív novella”-ként jellemzi a szöveget, amiben a cél az olvasó totális elbizonytalanítása az által, hogy „mikor már épp bejötték volna az olvasás akadálytalan ritmusába, akkor vet egy strukturális bukfcenet a szöveg, hogy újra saját olvasatunk jótékony bizonytalanságában találjuk magunkat.”²²

Németh egy másik szövegében²³ kiemelt olvasói bizalommal kezeli a narrátort amiatt, mert nem identikus B. B.-vel. Ez a bizalom abból az előfeltevésből indulhat ki, amelyet a narrátor fenntart a szövegben, hogy a történet enigmatikussága ellenére is találkozhatunk egyértelmű jelentéssel. Azonban az elvárások hamar szertefoszlának, ugyanis – mint fentebb már említettük – a külső fokalizáció belsővé alakul, ezáltal B. B. tudatába kerülünk, ahonnan aztán már nem is juthatunk ki.

Az éjszaka árkádsorai Talamon egyik legkomplexebb írása, amely szinte mindegyik Talamon-olvasat kapcsán megemlíthető. Németh Zoltán sorra interpretálja az író kötetben megjelent műveit, így *Az éjszaka árkádsorai* értelmezését is több oldalon keresztül olvashatjuk. A történet néhány mondatban összefoglalva a következőről szól: A főszereplő, B. B. a vonatra siet, homályban indul el, sötétségben érkezik meg, s közben bolyong, eltéved, hatalmába keríti a pánik, hogy le fogja késni a vonatot, pedig időben elindult. Az egyre növekvő félelemmel több és több képzet, fantazma jelenítődik meg, amit vehetünk B. B. tudata sérültségének is. Közben a szöveg egy másik szálon is fut, itt B. B. szerelmének, C.-nek szobájában tartózkodik. H. Nagy Péter szavaival élve tehát „*Az éjszaka árkádsorai* olyan polifon elbeszélés, amelynek egymásra írt rétegeit grammatikai elemek alapján lehet elkülöníteni: B. B. városbeli bolyongásai múlt idő-

20 KESERŰ, *I. m.*, 48.

21 NÉMETH Zoltán, „a toll alá temetkezve”.

22 *Uo.*

23 NÉMETH Zoltán, *Talamon Alfonz*, 85.

24 H. NAGY, *I. m.*

25 DEÁK, *I. m.*

26 TALAMON Alfonz
művei, 36.

ben, C-vel való kapcsolata (férfi és nő szerelmi harca) pedig jelen időben inszcenírozódik. A fragmentumok határait tehát grammatikai váltások jelölik.”²⁴

A szöveg egyetlen kilógó mellékszála az a jelenet, mikor B. B. egy idős házaspár otthonába tér be néhány percre, s közben senki sem vesz róla tudomást. Ez is bizonyíték arra, hogy a „hős” egyfajta identitásvesztésen megy keresztül. A szövegben átváltozások sora is szemlélteti mindezt: „B. B. *temetőbogárrá* zsugorodott, nyüszítve kereste szabadulásának útját. Hörögve, négykézláb mászkált a sírhalmokon a sötétben, képzelt csontokat markolt, hallani vélte a velőkönnyű lelkek suhanását, amint véresen vadásznak a baglyokra meg a denevérekre, és tíz körmével kaparta a földet, arcát nyálkás sárba nyomta, hogy teljesen személytelenné váljon. Gyíkká aljasult, és hasán csúsza igyekezett a sírhalmok között ösvényeket találni, holott valójában körbe-körbe menekült foszforeszkáló szemű, derengő koponyák elől, átbukdácsolva a rendszertelenül emelt sírhalmokon; fejfáknak ütközött neki, amelyeken sáros ujjai neveket tapintottak, évszámokat, fohászokat. Vakondokként virágcsokrokat dúlt szét az orrával, lába koszorúk vasabroncsába akadt, mécsesek dermedt faggyúját rágcsálta. Vonítva szimatolt élő emberek után, meghúzódva egy kápolna tömjénszagú fala tövében, miközben egész testét remegtette a hirtelen felszökött láz, szeme előtt mágiikus boszorkánytánc vette kezdetét, megnyílt a föld, és ágaskodó erekcióval, kékes fényvel izzva, vaspatkójával dobogva táncba kezdett egy láncoz, hatalmas ördög...” Deák Katalint idézve: „A szöveg pontosan nyomon követi B. B. identifikációit: a temetőbogártól a »gyíkságon« át a vakondok-létig jutunk el, ami ennek megfelelően B. B. vertikális mozgásában is megnyilvánul, aki négykézláb indul, majd hason csúszik, hogy végül mintegy a föld alá kerülve egyenesen a pokol víziójával szembesüljön.”²⁵

Ha jobban megfigyeljük, láthatjuk, hogy a szöveg folyamán B. B. képzelgései fokozatosan válnak egyre intenzívebbé. Visszalapozva a szöveg elejére tehát keresni kezdjük azt a momentumot, ahol a víziók kezdődnek: „Hosszú slukkokkal, élvezettel szívta cigarettáját, majd hirtelen felfigyelt egy furcsán kopogó hangra, ezért megállt, ám erre a hang is megszűnt.”²⁶

Az idézetből arra következtethetünk, hogy a cigaretta valamiféle narkotikumot tartalmazhat, ami B. B.-ből hallucinációkat vált ki. Felmerül a kérdés, miért nem múlik el a szer hatása a hosszú út alatt, azonban néhány sorral az iménti idézés előtt erre is megtaláljuk a választ: „Igaz, a dobozban már csak hét vagy nyolc szál volt, de B. B. úgy gondolta, ennyinek elégnek kell lennie az útra, tekintettel arra, hogy a személyvonatokon tilos a dohányzás.”

Hét-nyolc szál narkotikumot tartalmazó cigaretta után pedig nem meglepő, ha az ember az éjszaka folyamán találkozik többek között magával az ördöggel is. Hogy Talamon jelentéktelennek tartotta-e leírni az út folyamán történő cigarettázást, vagy egészen mást szánt szövegének, nem tudhatjuk, ezen azonban könnyen továbbléphe-

tünk, ha elfogadjuk, hogy a galamszürke kalap sem említődik meg többször a szöveg folyamán, csak mikor B. B. elinduláskor megigazítja azt. Az pedig, hogy a kalap a sok esés-botlás után mozdulatlanul B. B. fején maradt volna, szinte elképzelhetetlen. Ahogy arról sem szerzünk tudomást, hogy miként kerül ki B. B. a temetőből. Így aztán az sem meglepő, hogy az író nem tesz említést a többi cigaretta elszívásáról sem.

Az ördöggel való találkozást a szöveg előre sejteni: „meg volt győződve róla, hogy a kerítésnek az égben nincs vége, és ha valahogy át tudott is volna csusszanni a rácsok közt a túlsó oldalra, ott a sötétségnek egészen biztosan a pokol torkában lett volna vége, ahol izzó szarvak öklelése várt volna rá. Mire ezt végiggondolta, a kerítés tetejére ért.”²⁷ Átjutva a kerítésen tehát B. B. tudata elhitte, hogy a pokolban van, ahol az ördög jelenléte már nem is olyan meglepő.

Végül eljut a vonatállomáshoz, s ekkor rágyújt egy cigarettára. Ez lenne azóta az első szál? Ez is lehetséges, hiszen a temetőből kikeverve mintha észlelnénk némi csillapodást, s mire az állomáshoz ér, a hallucinációk abbamaradnak. Ekkor gyújtana rá a második szálra, ami a mi interpretációnkban narkotikumot tartalmaz. Ismét víziót lát, C. alakját a vonaton. Látja, ahogy két férfivel dulakodik, majd azt, ahogy kidobják őt a vonatból. Ezután B. B.-t veszik üldözőbe, aki bemenekül egy fülkébe, támadói megpróbálják felszakítani a fülke ajtaját. B. B. nem lát kiutat helyzetéből, így megadja magát, elereszti a fülkeajtót. Maga sem tudja, hogy, de a két alak eltűnik, miután B. B.-nek a következőket mondják: C. nem létezik. Számodra jelenés a valóságban.

A *Bocsátó* és *Az éjszaka árkádsorai* között bár párhuzamot nem tudunk vonni, a kötetben szereplő további novellák némelye között igen. A mi feladatunk azonban a Gazdag József szövegeivel való párhuzam bemutatása. Ilyen szempontból a már említett két novella fontos, hiszen véleményünk szerint Gazdag ezekből a novellákból merített, illetve emelt át konkrét jeleneteket, s azokat saját stílusával keverve építette bele szövegeibe.

Az álomkereskedő utazásai

Talamon második novelláskötete, *Az álomkereskedő utazásai*, hét évvel az első kötet, illetve három évvel a *Gályák Imbrium tengerén* c. regényének kiadása után kerül a könyvesboltokba. Míg az első kötet szövegeinél a monologikus megszólalások variálódnak az egyes szám harmadik személyű szabad függő vagy átélt beszéddel, addig *Az álomkereskedő utazásaiban* a novellák egyes szám első személyű narrációja vegyül az egyes szám második személyű önmegszólító megszólalással.²⁸

Egyetértünk H. Nagy Péterrel, miszerint „Feltűnő, hogy a könyvben helyet kapó novellák narratív szerkezete rendkívüli hasonlóságot mutat. Mondhatni: homogenizálja a kötet írásait. A szóban forgó elbeszélés-technika a műbeli perspektívák sokszorozódását a meg-

27 Uo., 43.

28 NÉMETH Zoltán,
Talamon Alfonz,
158.

29 H. NAGY, *I. m.*

30 BENYOVSZKY
Krisztián, *Talamon
Alfonz: A hajnalok
iszonya*, Szőrös Kő,
1997/3-4., 11.

31 GÖRÖZDI Judit, *Az
utazás könyvei*,
Kalligram, 1997/7-
8., 144.

32 NÉMETH Zoltán,
Talamon Alfonz,
161.

33 *Uo.*, 163.

tett történetmondó/alakító én kompetenciájába utalja (pl. címadó novella, *A vágyak ösvénye*, *A napnyugat égálja*). Az én-elbeszélés azon válfaja azonban, amely e szövegekben érvényesül különböző grammatikai jelölőkön keresztül megbontja az én stabilitását és dekomponálja annak beszédműveleteit.”²⁹

Benyovszky Krisztián a következőket írja a kötetről: „Talamon Alfonz elbeszéléseinek világa titokzatos, rejtélyes, olykor misztikus. Uralkodó színei a fekete és egyéb sötét vagy homályos tónusok, név nélküli, gátlásos, kommunikációra képtelen hőseinek uralkodó érzései a félelem, szorongás, halálos rettegés, ezek a »hősök« kínzó múltbeli emlékeiktől és halálvízióiktól gyötörtén vegetálnak álom és valóság, lét és nemlét határán.”³⁰

Görözdí Judit a kötetről írt tanulmányában azt emeli ki, hogy Talamon írásaiban a valóságnak több rétege figyelhető meg: úgy a „valóságos valóság, amiről az olvasónak is konkrét, szövegen kívüli tapasztalatai lehetnek, nem minden elbeszélésben van explicit módon jelen. Ilyenkor a narrátor szövegvilág-tolmácsolásában jelentkezik (pl. *A napnyugat égálgájában*). Némely elbeszélésnek azonban alapját képezi (*A madarász halála*; *A vágyak ösvénye*), s a valóságos valóság rétegebe épülnek a képzelődés, a vágyakozás, a látomások elemei, szerkesztettségükben eleinte elkülönítve, majd mindinkább összemosódva, végül szétbogozhatatlanul. A talamoni szövegvilág-felépítés legjellemzőbb módja mégis a valóságos valóságból való elindulás, tudatos átszenderülés az álomba vagy képzelődésbe, melyben az »álmolátás szertartásai szerint« következő jelenetekbe emlékképek is keverednek; hogy egy nagy ívű, erotikus vágyakozástól, megismerni-megtapasztalni akarástól fűtött, és a »hős« félelmeitől, gátlásaitól űzött utazás után újra egyfajta valóságba érkezzen vissza, mely éppen az utazás tapasztalataitól mélyült a valóságos valósághoz képest.”³¹

Németh az íróról készült monográfiájában akképp vélekedik, hogy a szövegek közötti összetartó erő maguk a főszereplők, akik a közösségi világból kiszorultak, saját drámájukat magukban élik meg. „A Talamon írásaiban olvasható erotikus álomleírások, a gyönyör, a fétissé emelt női test, a vágy mindent lebíró ereje, a perverziók meta-textuális emlegetése a „külső”-nek állított hatalom kijátszásában is érdekelt. A szexualitás az egyén identifikációját jelenti, a szubjektum a Másik viszonylatában nyeri el saját identitását.”³²

Németh-től származnak azok a gondolatok is, miszerint a kötet – azáltal, hogy a tapasztaló én nem vesz tudomást környezetéről – szélsőségesen individualista álláspontot képvisel. „Az önmaga tudatával, képzeletének és álmainak termékeivel elfoglalt individuum mintha kikerült volna az idő és tér konkrét meghatározottságainak uralma alól, mintha létezésének jelen idejébe nem szólhatna bele semmilyen institutionális hatalom. Az individualista anarchizmus és a libertinus filozófia határterületeire gondolhatunk.”³³

A madarász halála

34 TALAMON Alfonz művei, 255.

35 *Uo.*, 263.

36 NÉMETH, *I. m.*, 164–170.

A történet maga egyszerű: a fiú szereti a lányt, a lány szereti a fiút, a lány megunja a fiút, végül elhagyja. A fiú boldogtalan. Az elhagyatottság és magány érzése rátelepszik a szövegre, lassítja, sötétíti azt. A helyszín a ház, ahol régen együtt laktak. Most csak ő van és a madár, amit a kedves búcsúzóul hagyott itt. Félve gondolja a madarat, az ő kincsét, az íróasztalára helyezi kalitkáját, ahol régen szerelmes leveleit írta. Elalvás előtt vagdalt gyümölcscsel és nyershús-darabokkal eteti meg. Az éjszaka felriad, s volt kedvese cipőinek kopogását véli hallani, így felébredve annak keresésére indul a lakásban. Miközben halad a szobákon keresztül, átgázol a berendezési tárgyakon, számos helyen zúzódásokat okozva ezzel magának: „fájdalmat nem érezve gázoltam át a szoba alattomos, feltartóztatásomra összesereglett berendezési tárgyain, zúzódásokkal borított testtel, levegő után kapkodva rohantam ki az utcára, ismerős, illanó alakod után vetve, de a pislákoló gázlámpák derengő sárgás lidércfénye alatt surranó patkányokat láthattam csupán”.³⁴ A patkány ebben a kontextusban szimbolizálhatja magát a kedvest is, aki gyáva módon menekült el előle. Ehhez társulhat még a harag, amit a kedvese által okozott csalódottság váltott ki.

A novella folyamán tanúi lehetünk a madár szenvedésének, aki szabadulni akar kalitkájából. Ahogy a kedves, a madár sem boldog, ő is bezártnak érzi magát: „minden kis részletre kiterjedő vizsgálódásom során úgy tűnik, egy leheletnyi színárnyalat hiányzik szereteágazó szárnytollai végéről”. A madár tollának szürkés árnyalatát a cigarettafüstnek tulajdonítja. Friss levegőt enged be az ablakon, ingyenc falatokkal kínálja a madarat, az mégis közömbös marad, s már éneke is hamisabban kezd csengeni. Összefüggéseket keres a madár kedélye és volt szerelme sorsa között, úgy érzi, cserbenhagyja őt azzal, ha búcsúajándékát, ami egyben utolsó emléke is róla, gondatlanságból kifolyólag pusztulásra ítéli. A madárról való gondoskodásáért cserébe viszont titkon jutalmat remél, szerelmük próbatételeként éli meg a madár sorsát. Díszmadár-szakértő vizsgálja meg az állatot, nyugtatja a főszereplőt, hogy madarának semmi baja, sőt, túltáplálta. Ironikusan madarásznak nevezi őt, amiért vitába bonyolódik az orvossal, s csak a saját igazát hiszi el. A madarász, aki kedvesét nem tudta visszatartani, a madárral megtehetné ugyanezt, végül mégis inkább szabadon engedi: „s mielőtt még olyannyira érzékenyültem volna, hogy további fontolgatás miatt visszazárjam a kalitka ajtaját, gondolataimat, kilátásaimat rendezgetve, ajándékom kiröppent belőle, akkor ébredtem cselekedetem megmásíthatatlanságára, amikor sebes szárnyalással, búcsúkör nélkül tűnt el a szemem elől.”³⁵

Németh Zoltán interpretációjában hétféle olvasatra hívja fel figyelmünket.³⁶ Az elsőben az ablaknak tulajdonít jelentőséget, ennek a szimbóluma a madár, ami a szövegben tükörként funkcionál, eltávozott szerelmét látja benne. A madár jelenléte fokozottan juttatja eszébe volt kedvesét, nem tud szabadulni erotikus gondolataitól:

37 TALAMON Alfonz
művei, 256.

38 Uo., 263.

39 H. NAGY, I. m.

40 Uo., 168.

„hallgattam, ahogy a madár hangja cinkosan vetkőztet, magasan kezdve, az örökké fátyollal borított finom virágos vászonkalapodnál, majd a szonáta masnikat bontott, metszett csontgombocskákkal összeszorított patyolatingecskéd nyitotta meg, meztelen bőrödön táncolt, cirádás futamok simogatták tested, akár, oly régen, kezem, rejtett hajlatokat cirógatva végig, ránctalan melled viszontcsókolja ujjbegyeim, pórusaidd odaadásról és ragaszkodásról suttognak, s mint nehéz asztali bort, megrészegülve iszom szavaidd, tárulköző mozdulataid tüzelő üzenetét”³⁷.

A második olvasás középpontjába a beteg madár alakja kerül. Fontos megfigyelnünk, hogy a madarász önmagában keresi a betegség forrását, külső erők nem vehetnek részt a gyógyulás folyamatában: „gondosan kimért színes gyógyporokat söpörtem a szőnyegre”.³⁸ Önmaga akar rájönni a megoldásra, könyvek, lexikonok közé temetkezik.

Harmadik lehetőségként a madár feleslegessé válásáról érdemes ejteni pár szót. A madár, mint már említettük, ablakként működik, rajta keresztül látunk rá a kedvesre. Azonban a főhősnek egy idő után nincs szüksége a madárra ahhoz, hogy felidézze kedvesét, hogy álmaiba meneküljön, s ott leljen rá a már elmúlt boldogságra. S míg ő mereng, álmodik, az állat egyre betegebb. Nem lehetséges-e, hogy a madár betegségét épp az okozza, hogy a madarász elhanyagolja őt, s helyette szerelmén gondolkodik. S ha igen, nem kizárt, hogy a már eltávozott kedves épp emiatt szenvedett, s végül az elhagyás mellett döntött. Paradox helyzet áll fenn: a madár azért haladoklik, mert gazdája csak szeretőjére gondol, aki azért hagyja el a madarászt, mert képtelen rá gondolni. Ebben az értelmezésben tehát a madár maga a kedves, aki újraéli egykori helyzetét.

Negyedszer H. Nagy Péter olvasata felől interpretálhatjuk a szöveget: „(Sok esetben [...]) az elbeszélői horizontot az »árgus szemekkel való nézés« intertextusa nyitja meg. Az Argosz mítoszára való utalás pedig mintegy kiprovokálja a más szemmel való nézés olvasói aktusát.) [...] A *madarász halála* című novellába beépülő megszólított *te* (»szerelmem«) alakzata azért tekinthető ilyen funkciónak, mert korlátozza az elbeszélő szerteágazó képzeletét, s így olyan retorikai pontként határozható meg, amelyre kénytelen hatni a mindig visszautaló elbeszélés emlékezetete. Az *én* és a *te* viszonyának összekötöttségét a *madár* figurája metaforizálja (az elbeszélő szerelmétől kapta, így kapcsolatukat idézi fel), amely ugyanakkor elválasztottságukat is jelöli, hiszen kalitkába van zárva. Nem meglepő tehát, hogy az elbeszélő »tekintete« folyamatosan a *madárra* (mint jelöltre, amely eleve a jelölő pozíciójában van) összpontosul, ami eszerint minden esetben behozza a képbe a *te* »alakját« is, aki távol van. A kalitkába zárt madár sínylődése, majd szabadon engedése ráirányítja a figyelmet a nyelv grammatikai mozgásaira. Vagyis a novella retorikájában a megszólított trópusa az *én* jelölő voltát is állítja, melynek viszont a *te* lesz a jelölője.”³⁹ H. Nagy Péter több síkon futó interpretációjából Németh Zoltán azt a következtetést vonja le, miszerint, ha a madarász–madár–szerető hármából hacsak az egyik szereplő meghal, maga után vonja a másik kettő halálát is.⁴⁰

A negyedik olvasásra épül az ötödik, melynek a halállal kell szembenéznie. A novella címe feszültséget teremt, mivel a címben állítottak egyike sem igaz. *A madarász halálában* a madarász csupán ironikus jelző, amivel a madár-szakértő illeti az aggódó főhőst. A halál sem következik be végül, sem a főszereplőé, de még a madaré sem, hiszen, mint tudjuk, a novella végén a madár kirepül kalitkájából.

Az ötödik olvasatban a madár a fallosz szerepét játssza (az argóban a madár szó legalább két jelentéssel bír: állat és hímvessző): „zsebre dugott jobbom olyan erővel szorongatja zsebkendőm, mint ha a szuszt szeretné kipréselni belőle, a ráncos, gyűrött rongydarab tapintása ajándékkodra emlékeztetett, s ha valamelyik sarkának gubanca hüvelykem és mutatóujjam közé került, nagyon nyomtam rajta, belevörösödve az erőlködésbe, cinkosan elmosolyodtam, mint aki titokban szabadul meg koloncától”.⁴¹ Hirtelen megérkezik a kedves, szembesül a jelenettel, ami szimbolikus maszturbáció és madárgyilkosság egyben. Talamon szövege azt sugallja, hogy a fallosz nem a férfi tulajdona, a nő teszi fallosszá, a nő vágya által létezik.

A hetedik olvasatban a főszereplő ablaka segítségével lép ki, jut át, lép át szobája négy falától egy másik helyszínre. Mágikus erővel is bír, a beteg madarat az ablak kitérésével próbálja gyógyulásra bírni.

Az álmok álarca

Az álmok álarca olyan művek közé sorakoztatható be, mint például Samuel Beckett *Malone meghal*, illetve *A megnevezhetetlen* c. regénye, Dosztojevszkij *Feljegyzések az egérlyukból* c. regénye, Sarraute *Matereau*-ja, valamint Kafka számos novellája. „Olyan jelen idővel találkozunk ebben a novellában, amely közvetlenül az elbeszélő én tapasztalatára utal, azaz az elbeszélő és a tapasztaló én az elbeszélés hangjában egyesül. A tudatból közvetlenül kapott monológ duratív, azaz tartós elemeiből rajzolódik ki a történet fabulája, míg az iteratív, azaz ismétlődő elemek mentén textualizálódik *Az álmok álarca* szüzséje.”⁴²

A novella során a főszereplő két világot él meg egyszerre tudatának ébersége és a féltalom okozta képzelgések okán. Németh Zoltán szavaival élve „a tudatban megképződő tartalmak az én identitására törnek”⁴³, „*Az álmok álarca* az elemi erejű tudat kivetítéseinek története, amely a kiélhetetlen ösztönök, a megzabolázhatatlan vágyak felszínre kerülésének vízióit beszéli el.”⁴⁴

A szöveget Németh Zoltán párhuzamba állítja Hazai Attila *Feri: Cukor Kétség* c. regényével, mindkét szövegben lejátszódik ugyanis szinte ugyanaz a szimbolikus autoerotikus aktus. Hazai textusában a fallosz szerepét a csavarhúzó, a vagináét az orrlyukak, míg Talamonnál ugyanezeket a kéz ujjai, illetve a szem üregei játsszák⁴⁵: „míg apátiámból a düh fel nem ráz, vak tehetetlenségemben zúgni kezd agyamban a vér, két kezemmel nekiesek szemhéjамnak, fájdalmat alig érezve vájom belé éles körmöm, egyre erőszakosabban hatolva mind mélyebbre, akárha vértől feszülő hímvesszővel száraz hüvely-

41 TALAMON Alfonz *művei*, 260.

42 NÉMETH, I. m., 175

43 Uo., 175.

44 Uo., 176.

45 Uo., 177–178.

46 TALAMON Alfonz
művei, 285–286.

47 NÉMETH, I. m.,
178.

48 TALAMON Alfonz
művei, 278.

49 Uo., 281.

nyílásba, míg otromba, ügyetlen ujjperceim nyomására tönkre nem zúzódnak a látás természet konstruálta hajszálfinom szervei, átszakítom a hárttyákat, elroncsolom íriszem festett napkorongját, szétnyomom szembogaram, s bütykeimig merülök szemgödremeimben, míg-nem hirtelen jött kielégülést érezve abbahagyom e szörnyű viviszekciót⁴⁶. Mind Hazai, mind Talamon szövegében Németh szerint a cselekvés arra irányul, miként lehetne lerombolni a testet, s helyette az agyat szemlélni tovább testként. Ez csak akkor következhet be a szövegek alapján, ha magát a testet tönkretesszük.⁴⁷ A test tönkretétele a főhős önmagában való kártevésai során következik be.

A főszereplő már alváshoz készülődik, nyugalommal tölti el a tudat, hogy ha akarja, még bármelyik percben kinyithatja szemét, ellenőrizheti szobájának rendszerét. Ebben a békés állapotban lesz figyelmes az ajtó csikorgásának hangjára, ami feszültséget teremt. Ösztönei azt súgják, egy szűz járkal a lakásban. Víz csobogását véli hallani, elképzeli, amint a lány meztelenre vetkőzik, hogy a „gyilkos ölelés”⁴⁸ előtt tisztára mossa testét. Eluralkodnak rajta képzelgésai a lányról, s már-már indulna a fürdőszobába, de sehogy nem bírja kinyitni a szemét. Erotikus gondolatai azonban segítenek elűzni álma-it, kóborlásnak indul a vaksötét lakásban. Innentől kezdve azonban a bútorok, amik pontos rendszere még a novella elején biztonsággal töltötték el a főszereplőt, sorra útjába kerülnek: „szánalmas vakságomban keresztülzuhanok egy alattomosan a szoba közepére állított székből, [...] kinyújtott lábbal szeretném elkerülni az esetlegesen bekövetkező újabb csapásokat, erőszakot teszek eddigi gondolatmenetemen, a szoba elrendezésén töprengek, s bár annak alaprajza megjelenik előttem, mégsem tudok teljes biztonsággal közlekedni, mert úgy tűnik, valaki aljas megfontolásból összevissza tologatta a bútorokat, mindezt az én megtévesztésem végett”⁴⁹. Ahogy tovább halad, feldönt egy porcelánból és üvegből készült alkalmatosságot, ráül egy állóóra maradványaira, s már azon gondolkodik, hogy valaki a bolondját járhatja vele, mikor feltűnik neki a csend, hogy már nem hallja a vízcso bogást a fürdőszobából. A főhős sötétben való tapogatózása, illetve a jelenet, mikor fejét beüti a falba, *Az éjszaka árkádsorai* c. novellában szintén lejátszódik.

A műben történő fizikai sérüléseknek azt a jelentőséget tulajdonítjuk, hogy ezáltal a test és a tudat különálló világa eggyé válik, a tudat átveszi irányítását a test felett, az elveszett identitás így a helyére kerül.

Akár *Az éjszaka árkádsorai* és *Az álmok álarca* novellák ötvözéséből születhetett volna *A napnyugat égalja* c. novella. Tartalmazza ugyanis mind az identitásvesztés, a sötétség által keltett elveszettség érzését, valamint az álomból ébredő főhős jelenetét.

A napnyugat égalja

A novella három szempontból is fontos számunkra. Az első a már említett álomból való ébredés jelenete, amit által akár *Az álmok álarc*

ca c. szöveg testvérnovellájaként is kezelhetjük. A különbség az, hogy míg *Az álmok álarca* végig éjszaka játszódik, addig *A napnyugat égálgában* ránk is virrad. A második szempont a történetfolyamot megzavaró álmjelenetek, a főszereplő fantáziavilágában történő események sora. A harmadik szempont a szövegszintű elemzés. Ez amiatt érdekes, mert a második szempontnak ellentmond azáltal, hogy bár a novella felépítésének struktúrája hasonlít a már eddig elemzett novellákéhoz, szövege szintjén azonban teljesen eltér azoktól. Könnyedebb stílus, átláthatóbb, egyszerűbb szerkesztésmód, könnyen követhető cselekmény jellemzi *A napnyugat égálja* c. Talamon-novellát.

50 Uo., 331

51 Uo., 337

A novella cselekménye néhány mondatban a következő: a szöveg elején a főszereplő álmából ébred. Negatív érzéssel tölti el a valóság s még inkább az, hogy nem emlékszik álmára. Ez a negatív érzés magyarázatul szolgálhat akár az összes eddigi „álmostruktúrájú” szöveg fantazmagóriáira, a főhős álmképekbe való menekülésére. Lámpát nem kapcsol, „nincs szívem a hímzett vánkосokon szuszogó, bútoraim közé befészkelődött éjszakát lámpafénnyel elriasztani szobából”⁵⁰ – mintha csak Szabó Lőrinc *Ébredés* c. versének tükörjelenetét látnánk. Az ablakból kinézve pillantja meg az ég alján azt a halványan világító bíborszín kupolát, ami indulásra készíti őt annak megkeresésére. Németh Zoltán ezt a jelenséget nem értelmezi, az ébredést is hajnali időpontra helyezi, mi azonban úgy véljük, hogy az a bizonyos kupola nem lehet más, csak a lemenő nap, ezért sem látja később azt a főszereplő, bármerre is tekint bolyongása során. Vaksötétben tapogatózik, ismeretlen mocsarak, fák tűnnek fel előtte. Mivel nem találja a hazavezető utat, egy fán éjszakázik. Nem csupán a hajnalt várja, az egész éjszakát kint tölti, s mire felébred, látja házát, de a körülötte lévő táj egészen megváltozott. Indulás előtt ismeretlen gyümölcsöt szakít le a fáról. A házhoz érve csodálkozva pillantja meg „a kapu tövében álldogáló, olajosbarna árnyalatúra cserzett arcú, mandulaszemű fegyverest”.⁵¹ A kapun olyan ábrákra lesz figyelmes, melyeket már rég lefestett, s olyan gyümölcsfákra az udvaron, amelyeket már évekkel ezelőtt kivágott. Kezdi sejteni, hogy valami oknál fogva a múltba csöppent, azonban azon, miként is fog ismét a jelenbe kerülni, a novella folyamán nem is gondolkodik.

A házban aztán a kán magához inti, gyümölcsökkel kínálják, mire ajándékként ő is felajánlja a fán talált gyümölcsöt. Ezt visszautasítva a főhős maga veszi szemügyre a gyümölcsöt: „Tenyerembe fektetve, a délelőtti világosságban megmártózva, ha lehet, még csábítóbbnak, izgatóbbnak tűnik, kiszolgáltatottságával ingerel, hogy megkóstoljam. Mintha a fény csipetnyit sem libbentett volna fel titokzatosságából, figyelmesen szemlélve láthatom bőrének minden ráncocskáját, mélyebbre húzódó vagy kidudorodó redőcskéit, tanulmányozhatom színét, megismerhetem illatát, tapinthatom bársonyos puhaságát, mely édes nedűkkel kecségtet, azt sugallva, hogy nem mindennapi élmény részese leszek, s ennek megfelelően, az ösztöneim parancsolta szertartásos mozdulatokkal, akár egy áldozati

52 Uo., 345

53 NÉMETH, I. m.,
192.

54 RÁCZ Vince,
Pokol pitvara, Új
Szó, 2004. augusztus
29. =
[http://ujsozo.com/
cimkek/konyvjel-
zo/2004/08/19/
pokol-pitvara](http://ujsozo.com/cimkek/konyvjelzo/2004/08/19/pokol-pitvara)

tárgyat, lassan a szám elé emelem, hosszanti nyílást veszek észre rajta, mely előzékenyen kínálja, hogy nyelvem becsusszantva megízlelhessem, a birtokomba vegyem, s ajkam már csaknem összeforr az éjszaka gyümölcsével, mikor kirajzolódnak előttem szeretőm ölének nyáltól csillogó gyöngyházfény ajkai.”⁵² Ezzel a mondattal zárul a novella, ami láttatja velünk, hogy a főszereplő álomképei itt folytatódnak, tehát nemcsak a jelen valósága, de még egy álomszerű utazás a múltba sem tudják őt kiragadni elképzelt, varázslatokkal teli világából. Németh Zoltán felhívja figyelmünket arra, hogy minden szövegszegmens a logikátlanság logikáját követi, mindegyik elem betagozódik a történet paradigmájába, így az események lezárhatatlan láncolatba rendeződnek.⁵³ Ez pedig már egy ötödik szempont, ami szerint a novella értelmezhető.

A madarász halála, *Az álmok álarca*, illetve *A napnyugat égalja* novellákon kívül még más szövegeket is idesorolhatnánk, ha pusztán Talamon szövegei között keresnénk párhuzamokat. A három említett szöveg azonban éppúgy, mint az előző kötet szövegei, konkrét jele-
neteik okán fontosak a számunkra, ugyanis Gazdag József később ezekből a szövegekből emelt ki részeket, épített be saját novelláiba s így új, mégis ismerős hangulatú textusok születtek.

Gazdag József képzeletbeli univerzumának alkotóelemei

Munkánk második részének központi témája Gazdag József *Kilátás az ezüstoffenyőkre* c. novelláskötete, amely 2004-ben jelent meg a Kalligram gondozásában, Pozsonyban. Az elsőkötetes szerzőre reflektorfényszerűen fókuszált rá mind a magyarországi, mind pedig a szlovákiai magyar irodalom, sőt, a szerző már a könyv megjelenése előtt tapasztalhatta a pozitív visszajelzést azáltal, hogy a kötet terve Magyarországon elnyerte a fiatal írók részére alapított Móricz Zsigmond-ösztöndíjat. A kész könyv ezután a legjobb első kötetért járó Bródy Sándor-díjban részesült, Szlovákiában Madách-díjjal, valamint a Posonium Irodalmi Díj különdíjával jutalmazták. Ezenkívül a kötet képviselte Magyarországot, illetve a magyar irodalmat az elsőkötetesek európai prózafesztiválján.

Nemcsak a díjakat gyűjtötte sorba Gazdag, jeles számban foglalkoztak a kötetrel a kritikusok is. Az elsők között RácZ Vince közölte az Új Szó-ban rövid kritikáját, s már az írás második mondatában érett stílusról, sajátos nyelvi világról és lehengerlésről olvashatunk.⁵⁴ Bár a kötet szövegei nem mind vonhatóak párhuzamba Talamon Alfonzéival, általánosan elmondható, hogy Gazdag szereplői éppúgy, mint Talamonéi cselekvésképtelenek, a csend és a kommunikáció hiánya uralja a novellákat, fontos szerepe jut a ködnek, sötétségnek és a múltba való menekülésnek is. RácZ Vince találóan a *Pokol pitvara* címet adta kritikájának, mivel a főszereplők saját démonaikkal veszik magukat körbe, az emberi kommunikációt nem ismerve velük

kommunikálnak, cselekvésképtelenségükből adódóan nem küzdenek ellenük, s azok lassan felemészítik, s a mélységbe rántják őket. Csak a csend, ami az övék, de az is felülkerekedik rajtuk, otthonuk börtönüké válik. Képzeletükben gyakran a múltban járnak, kétségbeesetten menekülnek vissza, próbálják felidézni azt, s maguk sem biztosak benne, hogy amire emlékeznek, valóban megtörtént-e. A bizonytalanság kifejezése szövegszinten figyelhető meg, a főhős ugyanis sokszor ismétli önmagát, mintha ezzel akarna igazságtartalmat szerezni emlékeinek. Az ismétlésekből szószátyárság válik, s már magunk is úgy érezzük, hiába a sok beszéd, a lényeg elhallgatódik. A szövegek visszatérő figurája Ágnes, aki a múltat idézi, s hiányával van jelen.⁵⁵ Ágnes alakja egyébként nagyban közrejátszik a szövegek novellává való fűzésében, néhol ugyanis csak az ő neve, jobban mondva az elvesztett kedves neve⁵⁶ kapcsolja össze a szövegeket. (Összekapcsoló erőként szolgál még a szél és a hideg állandó jelenléte is.⁵⁷)

A sok összecsengés ellenére Rácz Vince szövegében nem említődik meg Talamon Alfonz neve. A szerző Gazdag neve kapcsán díjtársai nevét említi meg, Mészöly Miklósét, Krasznahorkai Lászlóét és Bodor Ádámét.

Keresztesi József szintén az elsőkötetes szerző kliséjének problematizálásával indítja a *Kilátás az ezüstoffenyőkre* c. kötetről írt szövegét. Szerinte a szövegek monologikusságát pozitívan ellensúlyozza a tárgyi világ érzékisége, illetve a gazdag világteremtés.⁵⁸ Ehhez hozzátennénk, hogy épp a monologikusságtól és a tárgyak, környezet részletes leírásától válik a kommunikációhiány okozta csend néhol a békesség kifejezőjévé. Talamon szövegeiben ugyanez a párosítás rezonanciát, zavart lelkiállapotot okoz. Keresztesi továbbá Rácz Vincéhez hasonlóan felhívja figyelmünket Ágnes szerepére, aki szerinte nemcsak magát a személyt jelöli, de szimbóluma mind egy elhalt viszonynak, mint pedig egy lezárult lehetőség nevének.

Jánossy Lajos Beckett, Bernhard, Hajnóczy, Mészöly nevét említi a kötet kapcsán. Gazdag saját jegyeként hozza fel, hogy egy hangra épít. Ez alatt azt érti, hogy amilyen hangot megüt a novella elején, azt viszi végig az egész szövegen. Jánossy a szószátyárságot Mészöly *Film* c. műve hatásának tudja be, aki a belső film kockáinak pörgését képtelen feltartóztatni, hozzá hasonlóan vergődik a képek és szavak hálójában, gondolatait kifejtteni nem tudja, csak beleőrülni azokba.⁵⁹

Németh Zoltán Talamonról írt monográfiájának köszönhetően a két író szövegeinek párhuzamáról tudóként állt Gazdag József novelláskötetéhez. Emellett számos más író hatását is felfedezni vélte, úgymint Esterházy Péter, Grendel Lajos, Garaczi László, Márton László (ők hárman a posztmodern prózaformálás felől), Tar Sándor (minimalista próza), Albert Camus, Thomas Bernhard, Samuel Beckett és Ottlik Géza hatását (az egzisztencialista prózaformálás felől). A posztmodern jegyek közül Németh Zoltán az elbeszélés nehézségének jelenlétét, a valóság és a képzelet tudatos elbizonytalanító játékait és a labirintus-szerűséget emelte ki, azonban Gazdagnál szerinte hiányzik a humor, ironia. Egzisztencialista jegyek a szövegben a magány érzése, valamint

55 *Uo.*

56 Néhol Magdának, Gabriellának hívják.

57 RÁ CZ I. Péter, *Kontemplatív létmórajlás*, Kalligram, 2005/március-április. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2005/XIV.-evf.-2005.-marcius-aprilis/Kontemplativ-letmoraajlas>

58 KERESZTESI József, *Kész, Jelenkor*, 2004/12. = <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/683/kesz>

59 JÁN OSSY Lajos, *Egy kilátás, egy sóhaj...*, Kalligram, 2004. = <http://www.litera.hu/hirek/egy-kilatas-egy-sohaj>

60 NÉMETH Zoltán,
*Gazdag József:
Kilátás az ezüstfe-
nyőkre*, Új Szó,
2006. aug. 5. =
[http://uj szo.com/ci-
mkek/kul-
tura/2006/08/05/ga-
zdag-jozsef-kilatas-
az-ezustfenyokre](http://uj szo.com/ci-
mkek/kul-
tura/2006/08/05/ga-
zdag-jozsef-kilatas-
az-ezustfenyokre)

61 RÁCZ I. Péter,
*Kontemplatív létmo-
rajlás*, Kalligram,
2005/március-ápri-
lis. =
[http://www.kallig-
ram.eu/Kalligram/Ar-
chivum/2005/XIV.-
evf.-2005.-marcius-
aprilis/Kontemplativ-
letmorajlas](http://www.kallig-
ram.eu/Kalligram/Ar-
chivum/2005/XIV.-
evf.-2005.-marcius-
aprilis/Kontemplativ-
letmorajlas)

62 L. VARGA Péter, *A
tér nyelve, a nyelv
tere*, Alföld,
2009/12. = [http://
www.alfoldfolyo-
irat.hu/node/215](http://
www.alfoldfolyo-
irat.hu/node/215)

a lét értelmetlensége. Minimalista jegyek: beszédképtelenség, az arti-
kulációs problémák, a hétköznapi létezés redukált világa. Németh kri-
tikaként említi, hogy néhány elbeszélésben túlzottan jelen van a
„Mester” (*A sziklaomláson túl; A sötét, ha eljön*).⁶⁰

„Mert igazából mindegy, hogy a főalak neve Ján Vencel (*Kísérelt
egy Vencel-paradigma felállításához*), Bálint (*A kegyelem pillanata*),
Miloš Krug (*Mozgásterünk szűkülésének fokozatai*) vagy Alfonz
Kundsén (*Az árnyak kifürkészése*), és szerelmüket Magdának,
Gabriellának vagy többnyire Ágnesnek hívják, sorsuk ugyanaz, külső
mozdulatlanságuk, kommunikációképtelenségük vegetatív életre
kárhóztatja őket. Pótcselekvéseket végeznek, kerékpároznak, üveg-
cserepet gyűjtenek, képeslapokat böngésznek, naplót írnak, zsillip-
tervrajzokat készítenek, vagy csak ülnek és bámulnak leginkább,
ahogy a címadó elbeszélés fent idézett hőse is az ezüstfenyőket.”⁶¹ A
fenti idézet RÁCZ I. Péter tollából származik, aki Gazdag József első
kötetét írásmódja és tematikája felől szemlélve zárt alkotásnak tekin-
ti. Írásmódját (a novellista) Bodor Ádám és (*A veinhageni rózsabok-
rok* korabeli) Darvasi László, de főként (a *Film* és az azutáni) Mészöly
Miklós poétikájával vonja párhuzamba.

L. Varga Péter határozottan a minimalista szövegek közé sorolja a
Kilátás az ezüstfenyőkre c. novelláskötetet: „a rendkívül precízen
szövegezett írások viszonylagos nyelvtani redukáltsága összhangban
van az ugyancsak redukált életterek világával, így az elbeszélések
hogyanja tükrözi az elbeszélések fiktív világát. Ez a kényelmetlen,
mozdulatlannak tetsző, leginkább paralizálnak mondható világ a
fokalizált karakterek »lefokozottságából«, látószögük nyugtalanító
szűkösségéből eredeztethető, e szűkösséget azonban – miközben
egy-egy írás már címükkel is az említett kényelmetlenségekre utal-
nak (*Mozgásterünk szűkülésének fokozatai; A sötét, ha eljön*) – a
mindenféle pátosztól és gondolati stilizáltságtól mentes, ugyanakkor
precízen kimért mondatokból építkező, többnyire harmadik szemé-
lyű narráció olyan, a szűk perspektívájú világhoz »tartozó« látványe-
lemekkel egészíti ki, melyek az olvasót egyfajta néző-pozícióba
helyezik, távol tartják a résztvétől vagy az azonosulástól.”⁶²

A kegyelem pillanata

A szöveg a főhős múltbéli szerelmével, Ágnessel való jelenbéli talál-
kozását örökíti meg. Metaforikus jelenet vezet föl a találkát, a kék,
ezüst, sárga színek megszemélyesítésének metaforája: „Az egyik
szobában egy pohár tejjé változott, egy másikban, ahol két pucér test
vonaglott egymásban, a halk lihegést erőteljes, szinte fájdalmas nyö-
géssé változtatta és különös grimasszá torzította az addig csak olykor
változó arcvonásokat. A pohár felborult, az abroszra ömlő tej pedig
megindult az asztallap felé, és lassan csepegni kezdett a padlóra.
Kék, ezüst, sárga. [...] Ezután egy fiatal nő hüvelyében utazott a vil-
lamoson; a nő összeszorította, szorosan egymáshoz tapasztotta a
combjait, és közelről, a fogcsikorgatása is hallatszott. A hüvelyben

maradt, a már lucskosodó hüvelyben lüktetett akkor is, amikor a nő leszállt a villamosról és érzéki önkívületében sietős léptekkel, majd-hogynem futva elindult; a nőnek néha meg kellett állnia egy pillanatra, hogy legalább egy másodpercre átadja magát a testét átjáró kellemes borzongásnak. A hüvelyből felfelé tört, és a meg-megránduló orrlyukakon keresztül távozott. A golyák röptét utánozta...”⁶³ Ha meg szeretnénk fogalmazni, mit is jelent a színek ilyenformán való megszemélyesítése, akkor talán a boldogság, felszabadultság érzésének szimbólumaként határozhatnánk meg.

A fiú által talált rejtkehelyen találkozunk, egy forgalmas utcán, ahol az egyik falon bemélyedés található, amit fejmagasságig festékesbödönök takartak. Magázódva beszélnek egymással a régi szerelmesek. Már ez meghökkenítő az olvasó számára, ehhez társul még a túlzott illedelmesség, finomság, kettejük közti többlépcsényi távolság. Két hosszú csend között Bálint (a főhős) gondolatait olvashatjuk, belső világáról éppúgy képet kapunk, mint arról, miként szemléli a körülötte zajló eseményeket. Ágnes is hallja mindezt, Bálint ugyanis zaklatottsága okán nem tudatosítja, hogy minden egyes, a fejében lejátszódó képsort szavakba önt. A lány szánja őt, s csak azért, hogy elhallgasson, odalép hozzá, átöleli, majd megcsókolja. A festékesdobozok pedig úgy omlanak le, s gurulnak szét körülöttük, mint az eddig kettejük közé álló fal. A rejtkehely immár teljességében látható. A lány elfut, Bálinton pedig végigsuhan a boldogság s a felszabadultság érzésének kék, ezüst, sárga színe.

A szöveg talamoni jegyei közé sorolható a már sokszor emlegetett kommunikálásra való képtelenség és a főhős ismétlődő gondolatai, mintegy visszaigazolásra várva (ez a főhős zavart lelkiállapotát tükrözi, szövegi szinten zavart okoz).

A sötét, ha eljön

A novella központozás nélküli, talamoni hosszúmondatokban íródott. Inkább gyorsan futó képsort látunk anekdotákká szöve, mintsem kerek történetet. A fő szál (ha egyáltalán nevezhetjük annak), beleolvad a gondolathalmazba, amit az író-mesélő ránk zúdít. Többször említődnek a napszakok egymás utáni felsorolásban, ezt fontos észrevennünk, ha tudjuk, hogy a napszakok külön-külön fontos elemei Talamon egy-egy novellájának. Talamoni jegy a gondolat torzóban maradása: „megfordultam és csak álltam ott sokáig a falakra emlékszem még és a pinceszagra és néztem ahogy a terem közepén gimnazista combok és csípők táncolnak a combok fénylettek mintha olajtól és hullámzó le-föl hullámzó melleket is láttam”.⁶⁴

Maga a történet bár csupán gondolatok prezentálásából áll, a szöveg nehezen érthető, mivel nem azonos időben játszódó emlékekre tér vissza, s az idősíkok közötti állandó mozgás, ami szintén Talamon tipikus eszköze volt, nehezíti az olvashatóságot. Talamonnal ellentétben azonban Gazdag bekezdésekkel jelzi a váltást, így könnyebben térünk vissza a megszokadt gondolatmenethez.

63 GAZDAG József, *Kilátás az ezüstfennyőkre*, Kalligram, Pozsony, 2012, 43.

64 *Uo.*, 70.

65 GÉRARD GENETTE,
Transztextualitás,
ford. BURJÁN MÓNIKA,
Helikon, 1996/1-2.
82–90.

66 GAZDAG, I. M.,
99.

67 Uo., 101.

68 Uo., 104–105.

69 Uo., 92–93.

Az otthonról való bizonyosság

Gérard Genette *Transztextualitás* c. művében öt transztextuális kapcsolatot különít el. Ezek közül elsőként említi meg az intertextualitást, mely nem más, mint két vagy több szöveg koegzisztenciális részvételéből eredő kontaktus, azaz egy szövegnek egy másik szövegben való tényleges jelenléte. A legexplicitebb válfaja az idézet. Kevésbé explicit s kevésbé kanonikus a plágium, ami ámbár nem bevallott, még szó szerinti kölcsönzésnek tekinthető; még kevésbé explicit és még kevésbé szó szerinti formája a célzás.⁶⁵

Az otthonról való bizonyosság c. szöveg Talamon *Az éjszaka árkádsorai* c. novellájának parafrázált átírata. Éjszaka van, a főhős a vonatra igyekszik, nincs nála óra, azt sem tudja pontosan, mikor érkezik a vonat. Talamon szövegétől eltérően Gazdag hőse nem bolyong, viszonylag hamar kitalál az állomásra, érkezik egy vonat. Felszáll rá, majd leszáll róla, nem tudjuk, utazik-e vele valamerre. Végigmegy a vagonok mellett, szinte mind üres. Talamon a vonatban teszi ugyanezt. Gazdag hősenek zavartságát skizofréniával magyarázza, ezt a tényt ezért jobban kiemeli, mint Talamon: „Amikor megérkezünk? Megérkezem vagy megérkezünk? Ezt nem tudom eldönteni, ezt most így nem. Van itt valaki, kérdem, és hallgatok, hátha. De nem, semmi.”⁶⁶

Majd: „A megérkezés körülményeit vizsgálva meglehetősen nehéz eldönteni, hogy hányan is érkezünk. A kérdésre (van itt valaki rajtam kívül?) nem jön válasz, így aztán minden további kérdés, amely például azt firtatná, hogy hány éve is van ez így, értelmetlen. A »van itt valaki rajtam kívül?« vagy ezzel párhuzamosan a »lehet-e itt egyáltalán valaki rajtam kívül?« kérdések gondos elemzése végül kimutatná, hogy bennük szereplő szavak a grammatikailag kifogástalan művelet ellenére jelentés nélküli, üres szósorokká álltak össze, a válszadás így a kérdés értelmetlenségéből fakadóan értelmetlen.”⁶⁷

Illetve: „miközben két kézzel az üres virágtartó szélébe kapaszkodva lehajolunk, hogy cigarettacsikkek és összegyűrt papírsebkenedők közé köpjük a köhögésekkor felgyülemlett slájmot, a betonlap érintésekor nem tudjuk eldönteni, hogy mi is a hidegebb, a betonlap, vagy kihűlőfélben lévő testünk.”⁶⁸ – Ez a szövegrészlet két okból is jelentős számunkra. Először is fontos észrevennünk, hogy Gazdag a szövegekben nagy hangsúly fektet a köhögésre. A *Mozgásterünk szűkülésének fokozatai* c. szöveg főhőse a történet során többször kap köhögő rohamot, s írja le annak gusztustalan részleteit: „Köhögni kezd. Csúnya, érdes köhögés, torkán felgyülemlik a gennyes slájm. Erőlködve köhög, teste megfeszül, a végén már könnyezik is. Könnyezik és hörög. Szájához emeli a befőttesüveget és beleköp, a csikkek közé A tüdő és a légcső gennyes váladéka sárrá tapasztja a hamut. Az üveget visszateszi az asztalra, bár a gennyréteg nem szakadhatott fel teljesen, mert hangosan sípolva lélegzik.”⁶⁹ Talamon Alfonznál egyszer találkozunk hasonló jelenettel *A hajnalok iszonya* c. szövegben.

A másik, hogy azáltal, hogy megemlíti a virágtartóban található csikkeket, megidézi Talamon hősét, aki annak előtte már bővítette a virágtartó tartalmát, mikor saját cikkét beledobta. Gazdag szövege tehát semmiképpen sem szólhat Talamon hőséről, csupán jellemükben és sorsukban hasonlítanak nagymértékben. A volt szerető éppúgy jelen van hiányával, mint Talamonnál. Érzékszerveikkel észlelik a nőt, Talamonnál többször látjuk, Gazdagnál szagot fogunk és hangoikat hallunk, úgy keressük Ágneszt.

Egy következő jelenetben egy diófa válik központi elemmé. A novella címe ennél a jelenetnél kap értelmet, a diófa ugyanis az otthon szimbólumaként funkcionál. A sötétben való bolyongás után megnyugtatóan szolgál neki a fa. A napnyugat égaljában, amit Talamon szövegeinél részletesebben bemutattunk, szintén egy fa ad menedéket a főszereplőnek, s válik otthonává egy éjszakára. *Az otthonról való bizonyosság* címűnél viszont tovább értelmeződik az otthon jelentése, volt szerelme, Ágnes jelenti számára ezt a szót. „De ez egy fa, egy fa van előttem, egészen közel, ha kinyújtanám a kezem, akár meg is érinthetném, és akkor kinyújtom a kezem és megérintem, és tényleg, ez egy fa, hozzászorítom a fülem, hátha meghallok valamit, bármit, hátha meghalok Ágnes hangját, miért ne szólalhatna meg most. Ez az a diófa, biztosan ez az, különben miért jöttem volna ide, vagy miért éppen ide, ha nem azért, mert ide tettem, a diófa alá.”⁷⁰

A szövegben többször nem említődik meg, mit is ért pontosan temetés alatt, gyilkosságot-e vagy csak szimbolikus temetést. Ágnes alakja innentől a diófában személyesül meg, a fa a nő testeként szimbolizál, a főhős pedig ekként viszonyul a fához: „Arcom a fához ér, odanyomom és megpróbálok oldalt fordulni, hogy haraphassam, nehéz végig nyitva tartani a számat, odaszorítom a fogaimat a fatörzshöz, és megpróbálok harapni, és akkor elindulok lefelé, letérdelek és közben végighúzom fejemet a fán, felhorzsolódik az ínyem, vérzik, de most már nem hagyom abba, most már lemegyek egészen a földig, végig. Ágnes, próbálj meg figyelni, kérlek; itt vagyok most, itt lent. Figyelsz? Most már jó, igaz?”⁷¹

Az árnyak kifürkészése

A történet két nézőpont által jön létre. Az egyik, a mindentudó narrátor szemszöge, aki elmeséli Alfonz Knudsen, magyar és lengyel felmenőkkel rendelkező norvég író életét, a másik szemszög Alfonzé, naplóiból kapunk információtöredékeket. Gazdag ebben a szövegében egy fiktív norvég író alkotott meg, akinek élete számos ponton megegyezik Talamon Alfonzéval. Ha eltekintünk a norvég származástól, sem vehetjük a szöveget Talamon életrajzának, ugyanis bár vannak hiteles adatok a szövegben, számos fiktív anyaggal is dolgozik Gazdag. Benyovszky Krisztián szavaival élve „(Talamon) Alfonz Knudsen figurája tehát az autobiográfia, a történetírás és a szépprózai narratívák együttes összjátékának köszönhetően jön létre.”⁷²

70 Uo., 110.

71 Uo., 111.

72 BENYOVSZKY Krisztián, *Nagy árnyakról izgalmasan*, Új Forrás, 2005/7. = <http://epa.oszk.hu/00000/00016/00107/050710.htm>

Zárszó

Talamon regényének, a *Samuel Borkopf: Barátaimnak egy Trianon előtti kocsmából* elolvasása után egy teljesen más képet kaptunk az íróról, mint azt tapasztaltuk az *A nap, amelyen ledőlt az első kiszáradt eperfa* című novella elolvasása után. Aztán később, mikor már a tanulmányhoz olvastuk rövidprózáit, egy harmadik stílussal találtuk szembe magunkat. A groteszk, humoros, meghökkentő, mélyreható, elgondolkodtató, bonyolult lelket tükröző jelzők mind-mind ráillenek Talamon prózájára, s a sornak itt koránt sincs vége.

Nem vitás, hogy Talamon Alfonz „mestereitől” merített, de az olvasás elengedhetetlen kelléke az írásnak, így minden nagy íróra hatással volt egy másik. Ezt a kivételes tehetséget láthatta meg Gazdag József is, így sok más, az irodalom elismerését kivívott író mellett Talamon is ihletője volt Gazdag novelláskötetének. Ahogy a 2012-ben megjelent kötet megidézte sok év után ismét Talamon írásművészetének bravúros labirintusát, mi is akképp szeretnénk felfrissíteni munkánkkal a számunkra kultusszá vált stílust.

A novellák közül *Az éjszaka árkádsorai* címűt emelnénk ki, ezt tennénk Talamon pályájának csúcására. Nem lehet véletlen, hogy Gazdagot szintén ez a szöveg inspirálta, ezt írta át, ebből merített a legtöbbet. Ez az a szöveg ugyanis, amit elég lenne elolvasnunk ahhoz, hogy az életművet, valamint Talamon stílusát jellemezni tudjuk.

A Gazdag által létrehozott világ épp olyan mértékben hozta Talamont, mint amilyen mértékben újat is alkotott velük. Gazdag szövegeinek egyszerűbb szerkesztése mellett szól a mondatok rövidege, igaz, *A sötét, ha eljön* novella épp a központozás nélkülisége által válik talamonivá, de még itt is könnyebben bontjuk egységeire a szöveget. Ezt ellensúlyozza azonban a fokozott gondolatkuszaság, Talamonnál mintha könnyebben kikeverednénk belőlük. Történetiség szempontjából Talamon esetében bár labirintusban sétálunk, s a fő út elenyészik a sok másik között, ha kikeveredünk, s visszatekintünk, mesélhető tartalmakat is kapunk a posztmodern élmény mellett. Gazdagnál az előadásmódra, a különböző érzések kiváltására fektetődik a hangsúly.

Tanulmányunkban feltérképeztük Talamon és Gazdag írástechnikáinak legjellemzőbb vonásait, különös tekintettel a szövegek közötti párbeszédre. Mindkét szerzőre jellemző a tudatkivetülések, analitikus prózanyelv, a létszorongatottság megfogalmazásának igénye, az álom és valóság határainak elmosása, a nyelv felszabadítására irányuló kísérlet, az erotika, mint a művészet szexuális tartalmú terméke, a nő, mint a szereplők szenvedésének kulcsszereplője. Gazdag szereplői éppúgy, mint Talamonéi cselekvésképtelenek, a csend és a kommunikáció hiánya uralja a novellákat, fontos szerep jut a ködnek, sötétségnek és a múltba való menekülésnek is.

Felhasznált irodalom

BENYOVSZKY Krisztián, *Talamon Alfonz: A hajnalok iszonya*, Szörös Kő, 1997/3-4.

BENYOVSZKY Krisztián, *Nagy árnyakról izgalmasan*, Új Forrás, 2005/7. <http://epa.oszk.hu/00000/00016/00107/050710.htm>

DEÁK Katalin, *A „kafkai” Talamon Alfonz szövegvilágában*, Új Forrás, 2004/7. = <http://epa.oszk.hu/00000/00016/00097/040709.htm>

GAZDAG József, *Kilátás az ezüstoffenyőkre*, Kalligram, Pozsony, 2012.

GÉRARD GENETTE, *Transztextualitás*, ford. BURJÁN Mónika, Helikon, 1996/1-2.

GÖRÖZDI Judit, *Az utazás könyvei*, Kalligram, 1997/7-8.

- HÍZSNYAI Zoltán, *Talamon Alfonz barlanguniverzuma*, Kalligram, 1997/10. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/Talamon-Alfonz-barlanguniverzuma>
- H. NAGY Péter, *Az álomvadász*, Kalligram, 1997/10. <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/Az-alomvadasz>
- H. NAGY Péter, *Az irónia beszéde*, Alföld, 1998/8.
- JÁNOSSY Lajos, *Egy kilátás, egy sóhaj...*, Kalligram, 2004. <http://www.litera.hu/hirek/egy-kilatas-egy-sohaj>
- KESERŰ József, *Hagyomány és nyelviség*, Kalligram, 2000/3.
- KESERŰ József, „*Mostanában rejték helyemből gyakran gondolok embertársaimra*”, Szőrös Kő, 2001/nyár.
- KERESZTESI József, *Kész, Jelenkor*, 2004/12. <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/683/kesz>
- NÉMETH Zoltán, „*a toll alá temetkezve*”, Kalligram, 1997/10. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/a-toll-ala-temetkezve>
- NÉMETH Zoltán: *Gazdag József: Kilátás az ezüstoffenyőkre*, Új Szó, 2006/aug. <http://uj szo.com/cimkek/kultura/2006/08/05/gazdag-jozsef-kilatas-az-ezustfenyokre>
- NÉMETH Zoltán, *Talamon Alfonz*, Kalligram, Pozsony, 2001.
- RÁCZ I. Péter, *Kontemplatív létmorajlás*, Kalligram, 2005/március-április. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2005/XIV.-evf.-2005.-marcius-aprilis/Kontemplativ-letmorajlas>
- RÁCZ Vince, *Pokol pitvara*, Új Szó, 2004. augusztus 29. = <http://uj szo.com/cimkek/konyvjelzo/2004/08/19/pokol-pitvara>
- TALAMON Alfonz művei, szerk. NÉMETH Zoltán, Kalligram, Pozsony, 2001.
- L. VARGA Péter, *A tér nyelve, a nyelv tere*, Alföld, 2009/12. = <http://www.alfoldfolyoirat.jhu/node/215>

Az északnyugati vonal II., tájbeavatkozás, 2010, Tolcsva, Magyarország

